

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**Актуальні проблеми
вітчизняної та всесвітньої
історії**

*Збірник присвячений
75-й річниці
Рівненського державного гуманітарного університету*

Наукові записки РДГУ

Випуск 26

Рівне – 2015

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан, кандидат історичних наук, професор,
член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне).

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилюк Сергій, доктор історичних наук, професор (м. Острог).

Киридон Алла, доктор історичних наук, професор (м. Київ).

Соммер Ханна - доктор гуманітарних наук в галузі соціології, професор. (м. Жешув)

Степанков Валерій, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський).

Стоколос Надія, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Троян Сергій, доктор історичних наук, професор (м. Київ).

Фісанов Володимир, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці).

Чухліб Тарас, доктор історичних наук (м. Київ).

Швецова-Водка Галина, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Шугаєва Людмила, доктор філософських наук, професор (м. Рівне).

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Рівненський державний гуманітарний університет. Збірник наукових праць. Випуск 26. – Рівне : О. Зень, 2015. – 305 с.

ISBN 978-617-601-146-0

Згідно постанови президії ВАК України часопис «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» визнано фаховим виданням у галузі історичних наук (постанова від 17 квітня 2010 р.)

***Свідоцтво про державну реєстрацію:
Серія КВ № 15857-4329Р від 12 жовтня 2009 р.***

*Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету,
протокол № 4 від 28 листопада 2015 р.*

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. Остафова 31,
історико-соціологічний факультет РДГУ.

ISBN 978-617-601-146-0

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2015

10. Москалюк М. М. Розвиток переробної промисловості у Наддніпрянській Україні в другій половині XIX – початку XX століття / М. Москалюк. – Тернопіль: Рада, 2009. – 336 с.
11. Москалюк М. М. Розвиток харчової промисловості на Правобережній Україні (друга половина XIX – початок XX ст.): Автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / М. Москалюк. – Черкаси, 2005. – с. 19
12. Нестеренко О. О. Розвиток капіталістичної промисловості і формування пролетаріату на Україні в кінці XIX і на початку XX ст. / О. Нестеренко. – К.: Держполітвидав України, 1952. – 180 с.
13. Нестеренко О. О. Розвиток промисловості на Україні / О. Нестеренко; АН УРСР. Ін-т економіки. – К.: Вид-во АН УРСР, 1962. – Ч. 2: Фабрично-заводське виробництво. – 580 с.
14. Обзор Вольнской губернии за 1911 г. – Житомир: Волин. губерн. тип., 1912. – 102 с.
15. Обзор Вольнской губернии за 1914 г. – Житомир: Волин. губерн. тип., 1915. – 86 с.
16. Павлюк В. В. Магнаторія Волині в умовах розвитку ринкових відносин у другій половині XIX ст. / В. Павлюк // Український історичний журнал. – 2000. – №1. – С.102 – 108.
17. Памятная книжка Вольнской губернии на 1903 г. – Житомир: Изд-во Волин. губерн. стат. ком., 1903. – 150 с.
18. Памятная книжка Вольнской губернии на 1915 г. – Житомир: Изд-во Волинского губерн. стат. ком., 1915. – 128 с.
19. Прищепя О. П. Міста Волині у другій половині XIX – на початку XX ст. / О. П. Прищепя. – Рівне: ПП ДМ, 2010. – 287 с.
20. Реєнт О. П. Україна в імперську добу (XIX – початок XX ст.) / О. П. Реєнт. – К.: НАН України, Ін-т історії України, 2003. – 340 с.
21. Романюк Н. Пріоритетні галузі виробництва підприємців Волині (друга половина XIX – початок XX ст.) / Н. Романюк // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Вип. 5. – 2015. – С. 21-26
22. Фабрично-заводские предприятия Российской империи / под. ред. Ф. А. Шобер. – [2-е изд.]. – Петроград: Тип. Т-ва под фирмой «Электротипография Н. Я. Стойковой», 1914.
23. Цецик Я. П. Особливості соціально-економічного розвитку Волині наприкінці XIX – на початку XX ст. / Я. П. Цецик // Сторінки історії. – К., Політехніка, 2011 – Вип. 32. – С. 78-85.

УДК 2-175:271.2-855(477)

В. Мишков

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ ВІДРОДЖЕННЯ ЕСХАТОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОГО СТАРООБРЯДНИЦТВА В XX-XXI СТОЛІТТІ

Старообрядництво стало своєрідним есхатологічним виявом православ'я з дотриманням суворого аскетизму, харчовими обмеженнями, вірністю старим традиціям і способу життя. Есхатологічний світогляд є основою старообрядницького вчення в Україні: етика, побут старообрядців ґрунтуються на вченні про кінець світу.

Ключові слова: аскетизм, старообрядці, релігія, православ'я, старообрядництво, розкол.

Old Believers became a kind of eschatological expression of Orthodox observance of strict austerity, food restrictions, faithfully, old traditions and lifestyle. Eschatological outlook is the foundation of Old Believers doctrine in Ukraine: ethics, life based on the teachings of the Old Believers about the end of the world.

Key words: asceticism, religion, Orthodox, Old Believers, split, conservatives, commonness of religion.

Акцентуємо увагу на тому, що есхатологічні погляди старообрядців не були новими для історії християнства в цілому, ні для Русі зокрема, але в старообрядництві вони отримали нове звучання, стали основою віровчення. Основне завдання старообрядців – дотримуватися віри та настанов предків, зберегти чистоту церковної общини до Другого пришествя. З розмови з керівником Бершадської старообрядницької громади Павлом стає відомо, що для старообрядців в Україні і тепер однією з головних книг залишаються "Дияконові відповіді", в яких розкриваються есхатологічні уявлення старообрядців.

Зазначимо, що в цій книзі сформована теорія поступового завоювання світу Антихристом, яка стала основою в есхатологічних шуканнях старообрядців. Так згідно з "Дияконовими відповідями", перший етап – 1054 рік – поділ церкви на Східну та Західну й ослаблення православної віри, другий етап завоювання – 1595 рік – підписання Брестської унії та відокремлення "Малої Русі" від православ'я, при цьому передбачалася подальша церковна криза. Третім етапом завоювання світу Антихристом була інтронізація Никона на патріаршу кафедру. Саме в ньому старообрядці побачили попередника Антихриста, а в його реформах відступ від канонів православної віри. Останній етап розпочався з 1666 року – церковного Собору, на якому "з патріархами не ангели, а дух нечестивий сидів"

Для українських старообрядців характерними були яскраво виражені есхатологічні уявлення про кінцеву долю світу в цілому та окремих людей зокрема. Незважаючи на поділ старообрядництва на ряд толків та груп (саме в цьому, виявилася трансформація руху), для всіх їх важливими були загальні есхатологічні концепції. Час життя кожної людини чітко визначений Богом, так само як і передбачена її доля, однак людина може змінити власне потойбічне життя.

Взагалі доля людини після смерті трактується старообрядцями по-різному: як покарання та вічні муки або як очищення та вічне життя. Історичний вектор есхатологічного розуміння спрямований у майбутнє. В основі уявлень про "життя – смерть" лежить оптимістична віра про нове відродження людства через оновлення. В одному з переказів про загибель світу стверджується, що серед врятованих обов'язково буде чоловік та жінка, котрі започаткують нову епоху людства.

Зауважимо, що така позиція пояснювалася старообрядцями власним вченням про Друге пришествя та Страшний Суд, який обов'язково відбудеться після загибелі Антихриста. Специфічною особливістю старообрядництва в цей час стає протиставлення "віруючих, котрі отримають вічне життя", тобто старообрядців та решти людей – "мирського світу", які потрапили в полон до Антихриста і піддалися його спокусам [4, с.620].

Погляди старообрядців трансформувалися і тепер вони вважають, що царство Антихриста все-таки ще не наступило на землі, однак світ Антихриста постійно оточує людей у духовній площині і спокушає їх до скверни. Водночас заперечується осуд чужих гріхів, оскільки всі згрішили і можна лише спокутувати власні провини.

Автор мав розмову з представниками Бершадської громади старообрядців. Майже всі вони підтвердили, що зовнішній світ гріховний априорі, тому що в ньому постійно порушуються заповіді Господні: "От ми в місті живемо, побачимо людину, а осуджувати її не варто, це великий гріх ... Говоримо: от п'яний іде, он як напився, або он іде вся нафарбована в короткій спідниці – несвідомо осуджуємо незнайомих людей, а цього робити не можна – гріх. Тому що, хто не осуджує, того і Бог не осудить".

Зазначимо, що ще на початку XX століття старообрядці на Україні вважали, що цивілізаційні здобутки цього світу є гріховними і на них лежить "бісівський слід". Зокрема, Кольцов Максим Захарович, старообрядець, житель села Біла Криниця Чернівецької області Глибоцького району 1924 року народження говорив, що "бабуся моя більш, чим 90 років прожила, а в лікарню не зверталась, вважала, що гріх; радіо проводили не давала, мовляв усе це від нечистого" [1, с.67].

Від Суржикової Софії Купріянівної, також жительки села Біла Криниця, 1923 року народження дізнаємося, що її батько вважав, що з "приходом Антихриста світ зміниться – будуть залізні коні ходити по полях, а повітря окутають ланцюги, кораблі літати будуть". Також заборонялося робити щеплення дітям, оскільки воно порушує цілісність людського тіла – творіння Господнього.

Однак з часом під впливом зовнішніх факторів старообрядці трансформували власні уявлення про гріховне і дозволене та почали визнавати здобутки прогресу: наприклад у багатьох членів Бершадської громади старообрядців у будинках є не лише телевізор, але й комп'ютер, вони користуються мобільними телефонами, під час хвороби звертаються до лікарні, навіть почали пити чай, каву, хоча ще в 60-их роках ХХ століття пиття чаю вважалося гріхом. Старообрядці стали розуміти, що в глобалізованому суспільстві вони не можуть дотримуватися добровільної ізоляції і мимовільно будуть порушувати Божі заповіді.

Саме тому старообрядці і дотепер вважають, що у Господа існує список, у якому записані добрі і погані вчинки кожної людини. "Всі у списках будуть, тому що у кожної людини є гріхи". За уявленнями старообрядців, саме цими списками користуються Господь та Антихрист для визначення місця людини в загробному житті: пекла чи раю. Констатуємо, що, незважаючи на певний песимізм, для віруючих існує можливість покращити власне становище – прийняти сповідь перед смертю. "Нам грішним, обов'язково потрібно сповідатися перед смертю – широко покаятися у власних гріхах та просити прощення, можливо, Господь і простить деякі гріхи".

Провісником Кінця світу і Великого суду будуть природні катаклізми та соціальні кризи. Так, прихожанин храму Покрову Божої Матері, міста Бершадь, Погребняк Віктор Андрійович, говорить, що перед кінцем світу "Буде два роки спеки, а потім два роки повені і війна – людей залишиться мало, після цього піде вода вогняна по землі і поділить землю на три аршини, залишиться лише один аршин – менше метра, а все решта вигорить, бо все у скверні".

Як бачимо, роль вогню символічна. Адже вогонь в уявленнях старообрядців виступає очисною силою, котра знищить усе живе, що схильне до гріха. Зі слів пана Погребняка стає зрозуміло, що в основі такого уявлення лежить апокриф Одкровення Петра, за яким "Під час Страшного суду по землі потече вогняна ріка, яка очистить землю від гріха, і море стане вогнем і під небом буде незгасиме полум'я" [3, с.34].

Після очищення землі від людських гріхів настане Друге пришествя, Бог зійде на землю, щоб творити Страшний суд. На небі з'явиться Хрест господній і Бог на своєму престолі почне судити людей. Старообрядці вважають, що людей на Суді буде дуже багато "маковому зернятті не буде де впасти": всі живі одразу помруть, а мертві встануть на Суд.

Однак сам Суд не буде тривалим: Господь грішників поставити по ліву руку, а праведників по праву, бо все вже про всіх знає. Коли Суд закінчиться, то Антихрист ланцюгами потягне грішників до себе, а праведники залишаться з Господом [3, с.40].

Зазначимо, що у старообрядців і дотепер зустрічаються неканонічні уявлення про Страшний Суд. Наприклад, Юров Дмитро Михайлович, старообрядець міста Бершадь 1927 року народження, стверджує, що "коли Суд буде, Господь запитає тебе: "Чи віриш в Єдиного Бога Отця". Якщо скажеш: "Вірю", то маєш прочитати молитву "Вірую", або "Господи Ісусе", або "Богородицю". Після закінчення Страшного Суду, за поглядами старообрядців, праведні не потраплять у рай, а залишаться на очищеній землі: "Стара земля вигорить і наросте нова земля, біла як сніг, на ній квіти будуть, тварини – всього буде в достатку і всі праведники залишаться жити на ній, а грішники будуть під землею – там сирість, бруд і муки" [1, с.64].

Варто сказати, що старообрядці з часу розколу живуть очікуванням кінця світу, гострота есхатологічних очікувань може бути різною у різних толків, залежить від їхнього становища у суспільстві. Однак, всі толки мають спільну рису – постійне очікування кінця світу, стало причиною того, що старообрядці повірили у власну богообраність.

Вони почали вважати, що Бог визначив їх як праведників, від яких залежить доля світу. Саме старообрядці повинні дотримуватися усіх заповідей Господніх і підтримувати благочестивість на землі: "Якщо на землі будуть старообрядці то вона ще буде існувати, якщо старообрядці пам'ятимуть про своє призначення, то бог може продовжити термін існування світу"

Таким чином, для есхатології старообрядництва в Україні характерними є наступні ознаки:

1. Відправним моментом їх мислення було есхатологічне вчення про Третій Рим і єдність руського православ'я, з якого випливало, що відречення від старої віри символізує собою прихід у світ Антихриста.
2. Уявлення про непорушність та непогрішимість руських церковних обрядів, за яким обряд прирівнювався до догмату.
3. Неминучість близького кінця світу вкрай важливою робить проблему спасіння власної душі, першим кроком до якого було перебування в лоні старообрядницької церкви, а другим – постійне дотримання християнського віровчення.

Отже, есхатологічний світогляд – це основа старообрядницького вчення в Україні. Етика, побут старообрядців ґрунтуються на вченні про кінець світу. Ми можемо простежити наступну закономірність – старообрядницьке есхатологічне вчення дотримується суворої послідовності подій, котрі приведуть до кінця світу. Найголовнішою ознакою майбутнього кінця є становлення царства Антихриста на Землі. Настання Другого пришествия буде супроводжуватися такими ознаками, як технічний прогрес, природні катаклізми, екологічні проблеми. Але найголовніша ознака, що буде свідчити про настання останніх днів, – це соціальні кризи: війни, демографічні проблеми, втрата моральності та релігійності, інформанти відмічають, що в кінці світу "багато вір в одну об'єднують, але правди не буде" [2, с.140].

Акцентуємо увагу на тому, що джерелами есхатологічних уявлень старообрядців виступають книги, на які постійно посилаються інформанти, але на жаль, точних назв книг нам не вдалося встановити. При аналізі есхатологічних уявлень старообрядців, стало зрозуміло, що в їх основі лежить апокриф "Откровення Петра", хоча прямих посилань на це джерело не було. В цілому потужний заряд месіанізму, апокаліптизму та міленаризму, який надихав старообрядництво в період середньовіччя та нового часу, постійно впливав на історичне буття означеної соціальної групи, пропонуючи більш «правильні» та «праведні» проекти світоупорядкування, хоча водночас містив значний потенціал утопізму. У новітній час нонконформізм апокаліптизму та міленаризму старообрядництва особливо виявляв себе, особливо на етапі переходу від II до III тисячоліття, як своєрідна експертиза сучасних тенденцій розвитку.

Таким чином, соціально-філософський аналіз релігійної свідомості старообрядців засвідчує морально-духовну деградацію суспільства; констатує неминучість загибелі даного земного порядку; говорить про те, що перехід у майбутнє лежить через катастрофи й кризи; неминучість поділу людства на тих, хто загине, й тих, хто врятується в результаті здійснення Страшного Суду, через який буде будуватися майбутнє; прихід майбутнього буде супроводжуватися приходом Месії, тобто Божественної Надособистості, Світового Учителя, що відокремить тих, хто зможе ввійти в Царство Боже, від тих, кому це не буде дозволено; міститися вчення про порятунок (сотеореологію), тобто розуміння, яким чином буде відбуватися процедура порятунку. Наявність даних ідей у структурі релігійної свідомості відрізняє релігію від філософської системи, етичної доктрини, від будь-якого вільного витвору людського розуму.

Джерела та література

1. Доля старообрядства в ХХ–на початку ХХІ ст.: історія і сучасність. / відпов. ред. та упоряд. С. В. Таранець – К., 2010. – 364 с.
2. Доля старообрядства в ХХ–на початку ХХІ ст.: історія і сучасність. / відпов. ред. та упоряд. С. В. Таранець – К., 2011. – 560 с.
3. Романова Е. Старообрядческое учение о добровольной смерти по источникам XVII-XVIII веков / Е. В. Романова // Православие и культура. – 2002. – № 1–2. – С. 19–53.
4. Сухомлинова Н. Эсхатология и утопия старообрядчества в романе С. А. Клычкова „Чертухинский балахирь“ / Н. Н. Сухомлинова // Православие и культура. – К., 2002. – С. 620–623.
5. Шахов М. Философские аспекты староверия. / М. О. Шахов. – М. : Третий Рим, 1998. – 207 с.

З М І С Т

РОЗДІЛ 1 ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Ю.Візітвіч ФРАНЦУЗИ В УКРАЇНІ: ФРАГМЕНТИ ІСТОРІЇ	3
Н.Озерянский ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ РЕГИОНА СРЕДНЕГО ПОДНЕСТРОВЬЯ И ВЕРХНЕГО ПРУТА В XII-XV СТ. И ВЛИЯНИЕ ВНУТРЕННИХ ФАКТОРОВ	6
І.Синяк РІЗНОВИДИ ЗАСВІДЧУВАЛЬНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ В ДІЛОВОДСТВІ ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО НИЗОВОГО В ПЕРІОД НОВОЇ СІЧІ	8
Р.Шеретюк ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ ЕТНОКОНФЕСІЙНОЇ ПОЛІТИКИ САМОДЕРЖАВНО-СИНОДАЛЬНИХ СТРУКТУР В ПЕРШІ РОКИ ПІСЛЯ «ВОЗЗ'ЄДНАННЯ» ГРЕКО-УНІАТИВ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ І БІЛОРУСІ З РОСІЙСЬКОЮ ПРАВОСЛАВНОЮ ЦЕРКВОЮ 1839 Р.	12
І.Рудянин УЧАСТЬ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОГО ДУХОВЕНСТВА У РОБОТІ ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» 1868-1914 РР.	15
П.Леснича ВИНИКНЕННЯ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ТОВАРИСТВ У ВОЛИНСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	17
С. Мартинчук ОСНОВНІ ПРОМИСЛОВІ ЗАКЛАДИ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.	20
В. Мишков СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ ВІДРОДЖЕННЯ ЕСХАТОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОГО СТАРООБРЯДНИЦТВА В ХХ-ХХІ СТОЛІТТІ	22
Т. Герасимов ЗАГОСТРЕННЯ ОПАЛЮВАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ В МІСТАХ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ В 1914 – 1917 РР.	24
Н.Щавлинский ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БЕЛОРУССКОГО ОБЩЕСТВА «ГАЙ» В ОДЕССЕ В 1917-1918 ГГ.	26
М.Марек OBRONA LWOVA, A CZYN LISTOPADOWY – STOSUNKI POLSKO-UKRAIŃSKIE W CZASIE WALK LISTOPADOWYCH 1918R	28
О.Вітюк СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК МОГИЛІВСЬКОГО ПОВІТУ В ДОБУ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1914 – ЛЮТИЙ 1917 РР.)	30
Р.Давидюк ВОЛОДИМИР ОСКІЛКО ЯК ВИРАЗНИК НАСТРОЇВ УЕНЕРІВСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ НА ВОЛИНІ	33
Л.Стафеева УКРАЇНСЬКА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ПЕРЕСЛІДУВАНЬ В РОКИ РЕПРЕСІЙ 20-30-Х РР. ХХ СТ.	36
О.Мазурок ЗЛОЧИНИ УЧАСНИКІВ РАДЯНСЬКОГО ПАРТИЗАНСЬКОГО РУХУ ПРОТИ ЖІНОК ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	38
І.Музика РОЗСЕЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ ПОЛЬЩІ В УРСР, ЯК ПЕРЕДДЕНЬ ОПЕРАЦІЇ «ВІСЛА»	40
Б.Паска ІДЕЇ УКРАЇНОЦЕНТРИЗМУ ТА НАЦІОНАЛІЗМУ В ПУБЛІЦИСТИЦІ ВАЛЕНТИНА МОРОЗА КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ	44
О.Ворон РИМО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА В УМОВАХ ЗАГОСТРЕННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ	47
В.Докаш ПОЛІКОНФЕСІЙНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА (НА ПРИКЛАДІ БУКОВИНИ)	50
Ю.Літнік ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЮВАННЯ ПОМІСНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	53
С.Жилиук РЕЛІГІЄЗНАВЧІ ЕКСПЕРТИЗИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНО-ЦЕРКОВНОЇ СИТУАЦІЇ В СИСТЕМІ МІФОЛОГЕМ	56

<i>О.Пальчевська</i> ЕКЗИСТЕНЦІЙНО-СМИСЛОЖИТТЄВІ ОРІЄНТАЦІЇ ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ХРИСТІЯН-БАПТИСТІВ	60
<i>О.Заворотній</i> БЕРЕСТЕЦЬКА СІЧА	63

РОЗДІ 2. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ І МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

<i>О.Озимчук</i> «ВЕЛИКЕ ШЕВОШЕ» 1355 РОКУ ЧОРНОГО ПРИНЦА: ГАСКОНСЬКИЙ АСПЕКТ	78
<i>А.Блануца</i> МІСЦЕВІ УРЯДНИКИ У СУДОВИХ ЗЕМЕЛЬНИХ СПРАВАХ У ВЕЛИКОМУ КНЯЗІВСТВІ ЛИТОВСЬКОМУ У ПЕРІОД ДІЇ ПЕРШОГО ЛИТОВСЬКОГО СТАТУТУ	81
<i>В. Константинов</i> ВЛИЯНИЕ КАЗАЦКО-ТАТАРСКИХ НАБЕГОВ НА СОСТОЯНИЕ МОЛДАВСКОГО КНЯЖЕСТВА ВО ВРЕМЕНА ПРАВЛЕНИЯ ШТЕФАНА ТОМШЫ II	82
<i>О.Левак</i> ДИПЛОМАТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ФРАНЦУЗЬКОГО АБСОЛЮТИЗМУ ПЕРІОДУ УРЯДУВАННЯ ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРА КАРДИНАЛА МАЗАРІНІ (40-50 РР. XVII СТ.)	86
<i>В.Ціватий</i> ВІДЕНСЬКИЙ КОНГРЕС (1814-1815 рр.): ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ТА ПОЛІТИКО-ДИПЛОМАТИЧНІ ЗДОБУТКИ ДОБИ РАНЬОГО НОВОГО ЧАСУ (ПОГЛЯД ІЗ ХХІ СТОЛІТТЯ)	89
<i>В.Кравчук</i> О.Х. БЕНКЕНДОРФ НА ЧОЛІ ТРЕТЬОГО ВІДДІЛЕННЯ ВЛАСНОЇ ЙОГО ІМПЕРАТОРСЬКОЇ ВЕЛИЧНОСТІ КАНЦЕЛЯРІЇ	92
<i>Д.Шрестха</i> ГЕНЕРАЛ ДЖОРДЖ ПАТТОН – ВИЗВОЛИТЕЛЬ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ	94
<i>Л.Валюх</i> БРИТАНСЬКІ ПОЛІТИЧНІ КОЛА ТА ПРОБЛЕМИ АНГЛО-ФРАНЦУЗЬКИХ КОЛОНІАЛЬНИХ ПРОТИРІЧ У СХІДНІЙ АФРИЦІ (80 – ТІ РОКИ XIX СТ.)	97
<i>С.Косяк</i> ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ОФОРМЛЕННЯ НІМЕЦЬКОГО КОЛОНІАЛЬНОГО РУХУ (КІНЕЦЬ 80-х РОКІВ XIX СТ.)	100
<i>Н.Плюта</i> ПОЗИЦІЯ ПРАВЛЯЧИХ КІЛ І ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ В КОНТЕКСТІ ФРАНКО-АНГЛІЙСЬКИХ КОЛОНІАЛЬНИХ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ	102
<i>М.Стадницька</i> ОСОБЛИВОСТІ ФЕМІНІЗМУ ЯК СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РУХУ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ У XIX СТОЛІТТІ	106
<i>В.Табунов</i> ПОЗИЦІЯ ЕПИСКОПАТА БЕЛОРУССКИХ ЗЕМЕЛЬ О РЕФОРМИРОВАНИИ СИСТЕМЫ ЕПАРХИАЛЬНОГО УПРАВЛЕНИЯ В ПРАВОСЛАВНОЙ ЦЕРКВИ НАЧАЛА XX СТОЛЕТИЯ	107
<i>В.Черній, А.Черній</i> «СЛОВ'ЯНСЬКІ» БАЛКАНИ: ТЕРИТОРІАЛЬНІ КОЛІЗІЇ	110
<i>Г.Савчук</i> КОНЦЕПТ «ГУМАННОЇ ДЕМОКРАТІЇ» ТОМАША МАСАРИКА	112
<i>Р.Ляшенко</i> ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ АДМІНІСТРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В США: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН	114
<i>В.Вавулич</i> РОСІЙСЬКО-СЕРБСЬКІ ВОЄННІ ВІДНОСИНИ НА ПЕРШОМУ ЕТАПІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1914-1915 РОКІВ)	116
<i>М.Глібіщук</i> ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО АПАРАТУ НА БІЛОМУ ПІВДНІ У 1918 Р.	118
<i>С.Боголейша</i> БЕЛОРУССКИЙ ВОПРОС В СРЕДНЕЙ ЛИТВЕ 1920-1922 гг.	121
<i>А.Кукса</i> СОЗДАНИЕ ПЕРВОГО ТЕХНИЧЕСКОГО ВУЗА И ПРОБЛЕМЫ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ В БЕЛАРУСИ В 1920-1925 ГГ.	123
<i>О.Тук</i> ДІЯЛЬНІСТЬ КУ-КЛУКС-КЛАНУ 1920-Х РР.: КОЛІР ШКІРИ ЛЮДИНИ ЯК КАТАЛІЗАТОР ЗЛОЧИННОЇ ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ	126

Ю.Тимошенко ДІЯЛЬНІСТЬ ЧЕРВОНОГО СПОРТИВНОГО ІНТЕРНАЦІОНАЛУ В ЄВРОПІ	127
І.Гураль УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ В ЕТНОКОНФЕСІЙНІЙ ПОЛІТИЦІ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ НА ХОЛМЩИНІ І ПІДЛЯШШІ	130
Т.Кузьма СПАЛЕННЯ КНИГ В НАЦИСТСЬКИЙ НІМЕЧЧИНІ ТА ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ НІМЦІВ	133
Г.Невинна ВПЛИВ ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЗОВНІШНЮ ПОЛІТИКУ КРАЇНИ НА ПРИКЛАДІ ФІНЛЯНДІЇ У 1930-Х РОКАХ	136
Ю.Терешко ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДСТВА РОСІЙСЬКО-РАДЯНСЬКОГО КОМУНІСТИЧНОГО РЕЖИМУ (30-40-ВІ РР. ХХ СТ.) ТА ЇХ ВПЛИВ НА СУЧАСНУ ПОЛІТИКУ ПУТІНСЬКОЇ РОСІЇ. ЧАСТИНА 1	138
П.Савчук 1941: ПОЧАТОК НІМЕЦЬКО-РАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ (РЕТРОСПЕКЦІЯ ВІЙНИ)	141
Ю.Карповець ГОЛОД, ХВОРОБИ І СМЕРТНІСТЬ ДИТЯЧОГО НАСЕЛЕННЯ В РОКИ БЛОКАДИ ЛЕНІНГРАДУ ТА ЗАХОДИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ВТРАТ	143
Р.Постоловський ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ 50-Х – 60-Х РОКІВ ХХ СТ.: ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ	147
І.Філіпчук О. ШИК: ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ «ПРАЗЬКОЇ ВЕСНИ»	150
Р.Сіромський ПРАВОВИЙ СТАТУС УКРАЇНСЬКОЇ РСР У СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ КАНАДИ (1960–1970-ті роки)	153
А.Малярчук ПРОБЛЕМИ РОЗКОЛУ ВСЕСОЮЗНОГО ОБ'ЄДНАННЯ ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ХРИСТІЯН-БАПТИСТІВ У 60 РОКАХ ХХ СТ.	156
А.Слесаренко «ВИШУКАНО НЕОТЕСАНИЙ ЗВУК»*: З ІСТОРИЇ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ МУЗИКИ 70-80-Х РОКІВ ХХ СТ. В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ	159
В.Максимчук ПОНТИФІКАТ ІВАНА ПАВЛА ІІ: ОСНОВНІ ВЕКТОРИ ТА ВИЗНАЧАЛЬНІ РИСИ	161
Д.Довгаль ГЕНОЦИД У РУАНДІ: ОСОБЛИВОСТІ ВЧИНЕНОГО ЗЛОДІЙСТВА	162
Т.Опанасюк ФЕНОМЕН ОБ'ЄДНАНОЇ ОПОЗИЦІЇ У РОСІЇ В 1990-ТІ РОКИ	164
В.Дуляницький ГЕОПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ В СВІТІ ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ	167
А.Грубінко АТЛАНТИЗМ ЯК ПРИНЦИП І ФАКТОР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У СФЕРІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ	168
І.Мартинчук СЛОВАЦЬКО-УКРАЇНСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В 1993-2004 РР. В КОНТЕКСТІ ВІДНОСИН З РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ	171
Б.Сипко ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СЕРЕДОВИЩІ ІМАМІВ ФРАНЦІЇ НА ЗЛАМІ ХХ – ХХІ ст.	174
О.Мельничук НАУКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА БАВАРІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	177
М.Урбан МІСЦЯ ПАМ'ЯТІ ЯК ФАКТОР МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ ВЗАЄМИН ТА КОНФЛІКТІВ: КАЗУС ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ	180
О.Будько КРИЗА СУЧАСНИХ СТРАТЕГІЙ БЕЗПЕКИ: НОВІТНІ ПІДХОДИ У МИРОТВОРЧОСТІ	184
О.Полюхович «ТЯГАР БІЛОЇ ЛЮДИНИ» В ХХІ СТ.: МАЗОХІЗМ ЧИ СПОКУТУВАННЯ ВИНИ?!	188
В.Дубей, В.Маліченко МІЖНАРОДНІ АВТОМОБІЛЬНІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ВИКЛИКИ ЧАСУ ТА ПОШУК ВІДПОВІДЕЙ НА НИХ	190

В.Космина РЕЦЕПЦІЇ ЧУЖИХ КУЛЬТУРНИХ НАДБАНЬ У КОНТАКТАХ МІЖ ЦИВІЛІЗАЦІЯМИ (СИСТЕМНО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)	193
В.Бутинський РЕЛІГІЯ У СУЧАСНОМУ СВІТІ: ГОЛОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН	198
Т.Шамсутдинова-Лебедюк БАГАТОЖЕНСТВО ТА ІСЛАМ	199

РОЗДІЛ 3 ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС

М.Федоришин ФЕНОМЕН ЛІТОПИСНОЇ ПЕРЕСОПНИЦІ В КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОМУ ДИСКУРСІ	202
І.Кирилюк ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ДОРОГОБУЖА	206
Л.Бородинська ЦЕРКВА ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ХРИСТІЯН-БАПТИСТІВ У М. КОСТОПОЛІ: ЕТАПИ РОЗВИТКУ	207
М.Василишин ДОКУМЕНТИ ПАЛАЦУ ГРАФІВ ПОТОЦЬКИХ У КРИСТИНОПОЛІ-ЧЕРВОНОГРАДІ ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ ВІДНОСИН	211
Ю.Войчун ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЧЕСЬКОГО ПОСЕЛЕННЯ НА ВОЛИНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.	212
І.Мілясевич ЖУРНАЛ «ВОЛЫНСКИЕ ЕПАРХИАЛЬНЫЕ ВЕДОМОСТИ» (КРЕМЕНЕЦЬКИЙ ПЕРІОД): НЕВІДОМІ СТОРІНКИ ІСТОРІЇ	215
П.Мачелюк ДЕТЕРМІНАНТИ ЧЕСЬКОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ НА ВОЛИНІ	218
Г.Рачковський РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ РІВНЕНСЬКОГО ПОВІТУ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.	220
К.Яремко КИЇВСЬКЕ ОХОРОННЕ ВІДДІЛЕННЯ В 1903-1905 РОКАХ (ЗА МЕМУАРАМИ ОЛЕКСАНДРА СПРИДОВИЧА)	222
Н.Кінд-Войтюк МУЗЕЙНА ПОЛІТИКА ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ У М. ЛУЦЬКУ У 1920-Х-1930-Х РОКАХ	225
В.Доброчинська РІВНЕНСЬКА УКРАЇНСЬКА ГІМНАЗІЯ – ОСЕРЕДОК ПЛАСТОВОГО РУХУ НА ВОЛИНІ (1923–1930 РР.)	228
А.Сорокун ПОЛЬСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА НА ВОЛИНІ У ВИСВІТЛЕННІ ПЕРІОДИЧНОГО ЖУРНАЛУ «УКРАЇНСЬКА НИВА» 1926-1936 РР.	231
А.Жив'юк «КУРКУЛЬ» ТА «ІНДУСИ» ПРОТИ КОЛГОСПІВ: ЗАВЕРШЕННЯ СУЦІЛЬНОЇ КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ НА РІВНЕНЩИНІ	234
Н.Мащенко ШКОЛИ ДЛЯ МОЛОДІ НА РОВЕНЩИНІ В ПОВОСННИЙ ЧАС	238
Л.Шугаєва РЕЛІГІЄЗНАВЧО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ФЕНОМЕНА ІУРОДСТВА У СХІДНІЙ І ЗАХІДНІЙ ХРИСТІЯНСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ	241
І.Булига ВІРУЮЧИЙ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ ВОЛИНСЬКОГО РЕГІОНУ (40–80-ТІ РР. ХХ СТ.)	243
В.Закревський КРАЄЗНАВЧІ СТЕЖИНИ І. Г. ПАЩУКА (1938–2013) – ДОСЛІДНИКА РІВНЕНЩИНИ	245
В.Сивак НАРОДНІ МЕБЛІ У СЕЛЯНСЬКОМУ ЖИТЛІ СЕРЕДНЬОГО ПОЛІССЯ КІН. ХІХ – СЕРЕДИНИ ХХ СТ.: ПОЛИЦЯ, МИСНИК	247
А.Зюбровський ПІКНА ДІЖА У НАРОДНІЙ КУЛЬТУРІ ПОВСЯКДЕННЯ УКРАЇНЦІВ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО РЕГІОНУ: ОСОБЛИВОСТІ ВИГОТОВЛЕННЯ ТА ПОВОДЖЕННЯ	252

РОЗДІЛ 4 ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРІОГРАФІЇ

<i>А.Пословська</i> ІСТОРІЯ ВОЛИНИ РИМСЬКОГО ЧАСУ ЗА АРХЕОЛОГІЧНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ (АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ)	258
<i>А.Малов</i> ПОЛК ВОЕВОДЫ ГРИГОРИЯ ЛЕОНТЬЕВИЧА ВАЛУЕВА НА НЕВЕЛЕ В 122 (1613/14) ГОДУ: СПИСОК И ВЕРСТАНІЕ	260
<i>Д.Вацук</i> ЛИТОВСЬКА ДОБА НА ПОДІЛЛІ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ЮХИМА СПІНСЬКОГО	268
<i>І.Гілевич</i> З ІСТОРІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАДИЦІЙНОГО ЖИТЛОВО-ГОСПОДАРСЬКОГО БУДІВНИЦТВА ВОЛИНЯН УПРОДОВЖ ХІХ – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.	269
<i>Р.Тарнавський</i> ГОЩАНЩИНА 1930–1940-х РОКІВ У СПОГАДАХ ПРОФЕСОРА СТЕПАНА АРСЕНТІЙОВИЧА МАКАРЧУКА	273
<i>І.Петрович</i> ІСТОРІЯ МІСТА ВОЛОДИМИРА У НАУКОВОМУ ДОРОБКУ ВІТЧИЗНЯНИХ І ЗАРУБІЖНИХ ДОСЛІДНИКІВ	276
<i>С.Грипич, Г.Семенюк</i> ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ФОНДУ РІДКІСНИХ І ЦІННИХ ВИДАНЬ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ: ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ	278
<i>Ю.Бойко, О.Березовська, І.Шарабанова</i> СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ІНСТИТУТУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН НАН УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ	282
<i>С.Старовойт</i> НОВІ ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ НАУКИ: АРХІВ АКАДЕМІКА НАН УКРАЇНИ А.О.ЛЕБЕДЄВА У ФОНДАХ ІНСТИТУТУ АРХІВОЗНАВСТВА НБУВ	287
<i>І.Хромова</i> ІКОНОГРАФІЯ У НУМІЗМАТИЧНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ	289
<i>В.Божанов</i> ИСТОРИЯ: НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ МЕТОДОЛОГИИ	291

РОЗДІЛ 5 РЕЦЕНЗІЇ, АНОТАЦІЇ, ОГЛЯДИ

<i>Л.Шугасва</i> ПОСІБНИК, ЯКИЙ СЛУГУВАТИМЕ ЛЮДЯМ Сторінками історії: Рівненський державний гуманітарний університет у книгах та періодичних виданнях : наук.-допом. бібліогр. посіб. / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т, Наук. б-ка : уклад.: С. Н. Грипич, Л. М. Буравкова, Л. В. Ковальчук, Л. С. Кушка. – Рівне : РДГУ, 2015. – 490 с.	294
<i>Л.Галуха</i> ВИКОРИСТАННЯ РОСІЄЮ УКРАЇНСЬКОГО КОНФЕСІЙНОГО ПИТАННЯ У ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИНАХ З РІЧЧЮ ПОСПОЛИТОЮ (Рец.: Шеретюк В. Українське дисидентське питання в політичних відносинах Росії і Речі Посполитої (кінець XVII–XVIII ст.) / Валерій Шеретюк. – Рівне : О. Зень [вид.], 2015. – 223 с. : іл.)	295
<i>Л.Галуха, Л.Бородинська</i> РОЛЬ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ЕМІГРАНТІВ У ГРОМАДСЬКОМУ ЖИТТІ УКРАЇНЦІВ МІЖВОСННОЇ ПОЛЬЩІ (Рец.: Давидюк Р. П. З поляками за Україну: Наддніпрянська еміграція в суспільно-політичному житті міжвоснної Волині. Монографічне видання / Р.П.Давидюк. – Рівне : ПП ДМ, 2014. – 174 с.)	296
<i>Л.Галуха</i> ЄВАНГЕЛЬСЬКІ ХРИСТІЯН-БАПТИСТІВ У М. КОСТОПОЛІ (Рец.: Бородинська Ліна. З думкою про майбутнє. Історія церкви євангельських християн-баптистів у м. Костополі (з нагоди 90-річчя) / Ліна Бородинська. – Рівне: Дятлик М., 2015. – 62 с.; іл.	297
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	298
ЗМІСТ	301

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Випуск 26

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники. Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Відповідальний за підготовку збірника до видання – **Валерій Шеретюк**

Комп'ютерна верстка – **Вікторія Кравчук, Владислав Самсонюк**

Обкладинка – **Григорій Волохов**

Підписано до друку 1.12.2015 р. Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Наклад 300. Обліково-видавничих аркушів 31,7.

Видавець О. Зень вул. Кн. Романа, 9/24, м. Рівне, 33022
0-362-24-45-09; 068-0250674
olegzen@ukr.net

Віддруковано засобами різнографічного друку
ПП Самборський І.О.
вул. Княгині Ольги, 8, м. Рівне, 33028

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Рівненський державний гуманітарний університет. Збірник наукових праць. Випуск 26. – Рівне : О. Зень, 2015. – 305 с.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2015